

Een bandkeramische vondst nabij Steinerbos te Stein

W.P.A.M. Hendrix

Inleiding

In juli 1968 werd bij graafwerkzaamheden voor de aanleg van het verkeersknooppunt Kerensheide nabij Steinerbos te Stein een Bandkeramische kuil aangesneden. L. Keuren uit Echt ontgroef de resterende inhoud van deze kuil en borg de hieruit komende vondsten. Eind 1995 schonk de vinder deze vondsten aan de Archeologiestichting p. Munsters te Stein, die deze opnam in haar collectie en ondergebracht in haar archeologisch depot.

De exacte ligging van deze niet eerder bekende vindplaats leverde na het verstrijken van zoveel tijd problemen op. Bij de vondsten was een notitie gevoegd met de tekst: "Afvalput in greppel gemaakt door aannemer Tummers van Maastricht te Kerensheide, omgeving Steinerbos". Met hulp van informatie van J. Schaap te Geleen kon de exacte locatie van de vindplaats worden bepaald. In het kader van de aanleg van het verkeersknooppunt (klaverblad) Kerensheide werd een ontgraving gemaakt ten behoeve van een tijdelijke verbinding van de snelweg met de huidige Stadhouderslaan ter hoogte van het recreatieoord Steinerbos. Op de topografische kaart 60C Sittard (1:25.000), herzien in 1975 en uitgegeven in 1979, is deze ontgraving nog herkenbaar in een bosgebied. De vindplaats kan het best worden aangeduid met de coördinaten 183.00/331.45 (zie Figuur 1). Gegevens over de omvang en vorm van de kuil ontbreken helaas. Het vondstcomplex kreeg het inventarisnummer StSbo68VII.

De vondsten

De vondsten bestaan uit vuursteen, aardewerk en botresten. De verzamelde hoeveelheid vuursteen is relatief gering. Slechts 1 duidelijk werktuig is aanwezig namelijk een kling van grijze vuursteen. Overigens betreft het 22 afslagen, van diverse afmetingen en voornamelijk van weinig tot niet transparante grijze vuursteen. Ook enkele exemplaren transparante en bruine vuursteen zijn aanwezig, waarvan 1 exemplaar

deels met lichtgekleurde cortex.

Slechts weinig botresten werden aangetroffen, zonder specifieke structuren, zoals gewrichten, of andere kenmerken.

Het aardewerk kan zoals gebruikelijk worden ingedeeld in grofwandig en dunwandig aardewerk. Het grofwandige aardewerk is in de meerderheid met ca. 125 scherven behorende tot ca. 10 verschillende stuks vaatwerk. In figuur 2 zijn enkele reconstructies weergegeven. De pot weergegeven als figuur 2.1 bestaat uit 24 fragmenten van bodem, wand en rand. Een aansluiting van rand- en wandscherven op bodemscherven kon niet worden verkregen. De grote randfragmenten tonen een rechte overgang van wand naar rand. De bodemfragmenten zijn in opdracht van de vinder opgenomen in een gipsen reconstructie van de onderste helft van deze pot. Naast de aangegeven afgeplatte knobbels is het niet uitgesloten dat een 2e rij lager op de pot

aanwezig is met meer spitse knobbels. Een wandfragment met een dergelijke spits uitlopende knobbel behoort mogelijk tot deze pot, zonder dat hiertoe definitief kan worden besloten.

Tot het grofwandige aardewerk behoren 37 fragmenten van een versierde pot, rood tot roodbruin van kleur en sterk verschaald met zand en witte kwarts. Een reconstructie van het bovenste deel van dit vaatwerk wordt weergegeven door figuur 2.2. Deze pot heeft afgeronde knobbels en brede, ondiepe versieringslijnen, conform bandtype All (Modderman 1970). Randversiering ontbreekt en de overgang van wand naar rand verloopt recht. De scherven worden gevormd door in grootte wisselende rand- en wandfragmenten, bodemfragmenten ontbreken. Dit type aardewerk komt niet veel voor in een Bandkeramische context en het is nog niet duidelijk of we hier te maken hebben met een bijzonder aardewerktype zoals we bijvoorbeeld ken-

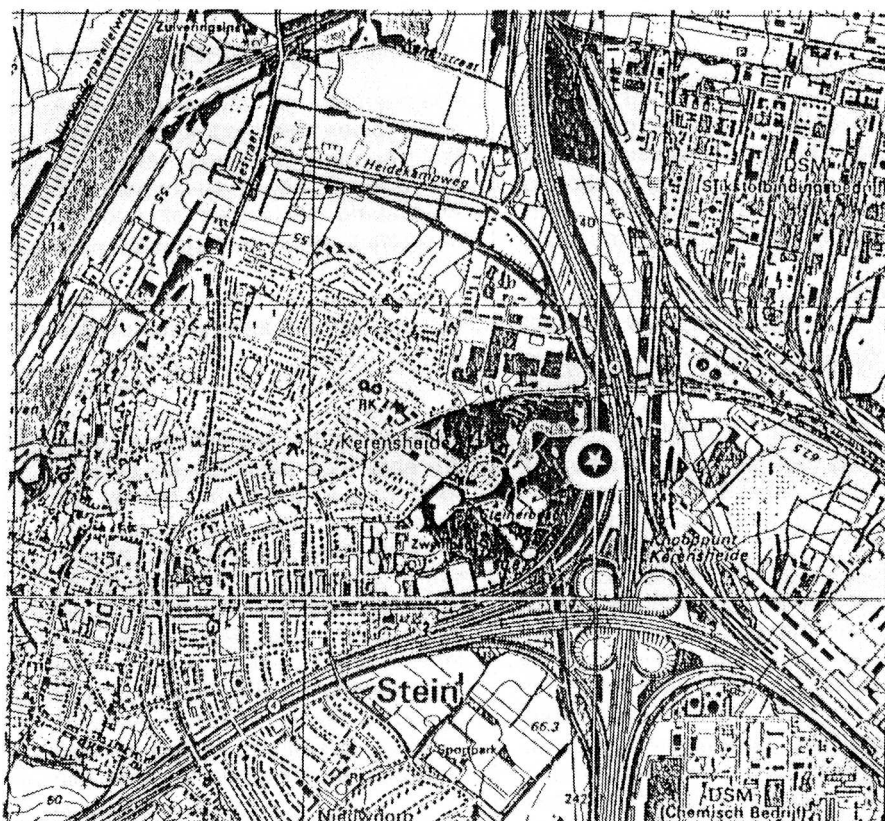

Fig. 1. Ligging van de vindplaats.

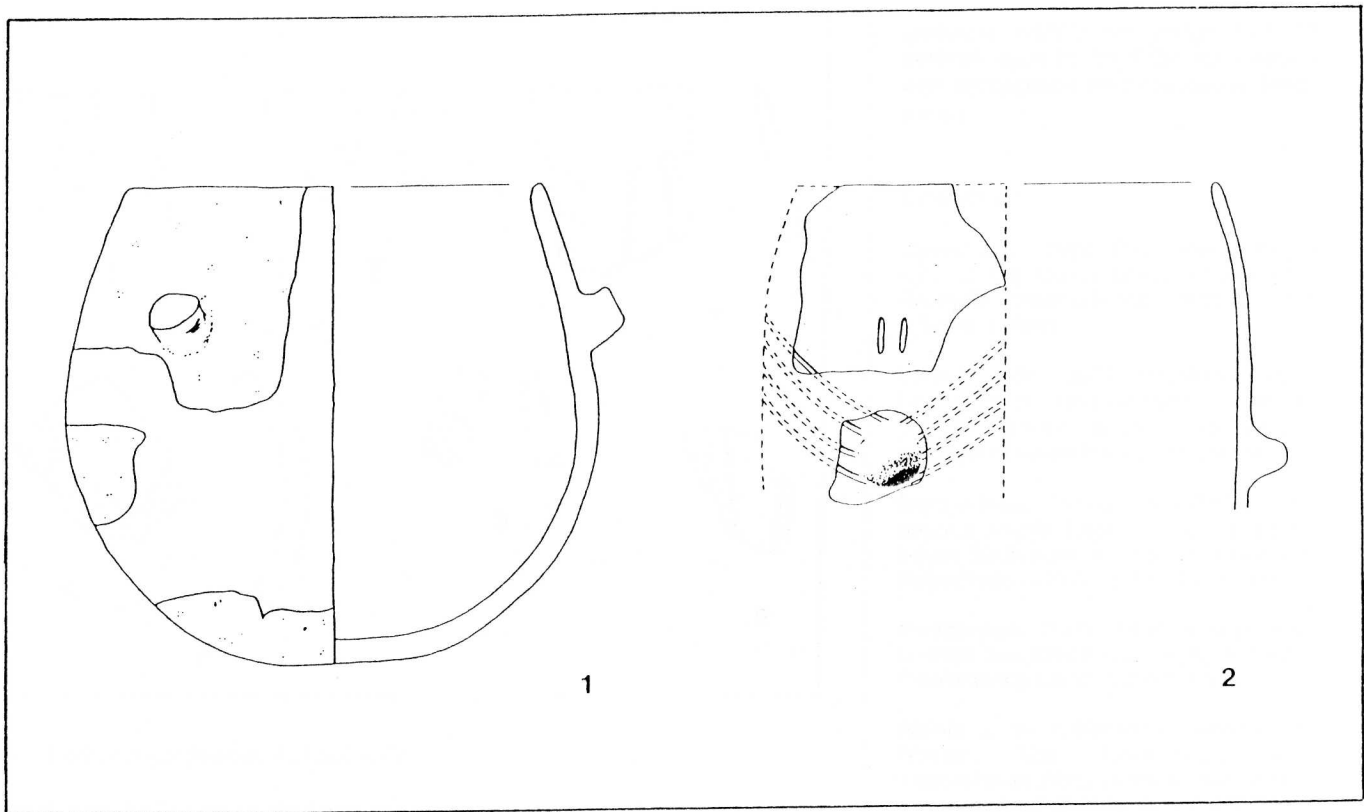

Fig. 2. 1) Grofwandige pot; 2) grofwandige pot met versiering (schaal 1:4).

nen in de vorm van Limburger-aardewerk of La Hoguette-aardewerk.

Vermeldenswaardig zijn overigens een compleet en groot, opengewerkt oor, een fragment van een vergelijkbaar exemplaar en een wandfragment met dezelfde afgeplatte knobbel als de pot weergegeven als figuur 2.1.

Het dunwandige aardewerk uit de kuil bestaat uit 15 duidelijk versierde scherven (zie fig.3 en 4).

De randfragmenten, afgebeeld als fig.3.1, 3.2 en 3.3, behoren tot dezelfde pot, ondanks hun onderling afwijkende kleur die varieert van geelbeige tot zwart. De versiering behoort tot het type AI, met Notenköpfen. Net zoals bij de voorgaande potten verloopt ook hier de overgang van wand naar rand recht.

De scherven 3.4, 3.5 en 3.6 behoren ook tot hetzelfde exemplaar vaatwerk met versieringstype DI (Modderman 1970).

In figuur 4 worden 9 versierde scherven weergegeven. De eigenschappen van deze scherven zijn onderling erg divers. Men mag ervan uitgaan dat ze mogelijk behoren tot 9 verschillende stuks vaatwerk. De versiering van deze 9 scherven wekt de indruk beperkt te zijn tot type AI-II

(Modderman 1970). Vanwege de geringe grootte van deze scherven kan het oorspronkelijke versieringstype AI of AII niet met zekerheid worden vastgesteld.

Nadere tijdstelling

Aan de hand van de kenmerkende vondsten wordt getracht een datering van het complex binnen het Bandkeramisch tijdperk te geven. Dit is echter niet gemakkelijk omdat hiervoor alleen het versierde aardewerk ter beschikking staat, en dan nog maar in een geringe hoeveelheid. Andere dateringskenmerken zijn niet voorhanden en de datering is dus indicatief.

Het ontbreken van randversiering geeft aan dat het vondstcomplex behoort tot de fasen voor fase IIb, dus fase Ib t/m fase IIa. Het voorkomen van Notenköpfen is eveneens een indicatie voor de Oude periode. Versieringstype AI komt voor in alle fasen, behalve in de allerjongste fase (IIId). Versieringstype D1 komt eveneens voor vanaf fase Ib tot en met fase IIc. Type AII komt daarentegen alleen voor in de fasen van de Jonge periode, dus IIa t/m IIId. Het is echter niet zeker of dit bandtype daadwerkelijk voorkomt.

Op basis van het bovenstaande kan geen eenduidige toewijzing aan een

fase worden gedaan. Wellicht kan het geheel het best geplaatst worden in de Oude periode, waarvoor de meeste aanwijzingen aanwezig zijn.

Interpretatie

Het betreft hier een nog niet bekende Bandkeramische site in Stein. In de omgeving van onderhavige Bandkeramische kuil is in dezelfde periode nog een dergelijke verkleuring waargenomen (mond.med. J. Schaap Geleen). Deze was aangesneden in het talud aan de westkant van de Stadhouderlaan. Uit deze verkleuring werden echter geen vondsten geborgen. Een verband tussen beide vindplaatsen mag niet worden uitgesloten.

Betreffende site past niet geheel in het inmiddels klassieke beeld dat men van de landschappelijke ligging van Bandkeramische bewoning heeft. Ze ligt namelijk op het plateau, ver verwijderd van huidige waterlopen. Het is niet aannemelijk dat in het verre verleden, circa 7000 jaar terug, hier wel water aanwezig was, bijvoorbeeld in de vorm van een inmiddels verdwenen beek. Fabels over verdwenen beken in dit deel van het Graetheidegebied doen wel de ronde en lijken haast onuitroeibaar. Ze zijn waarschijnlijk het gevolg van

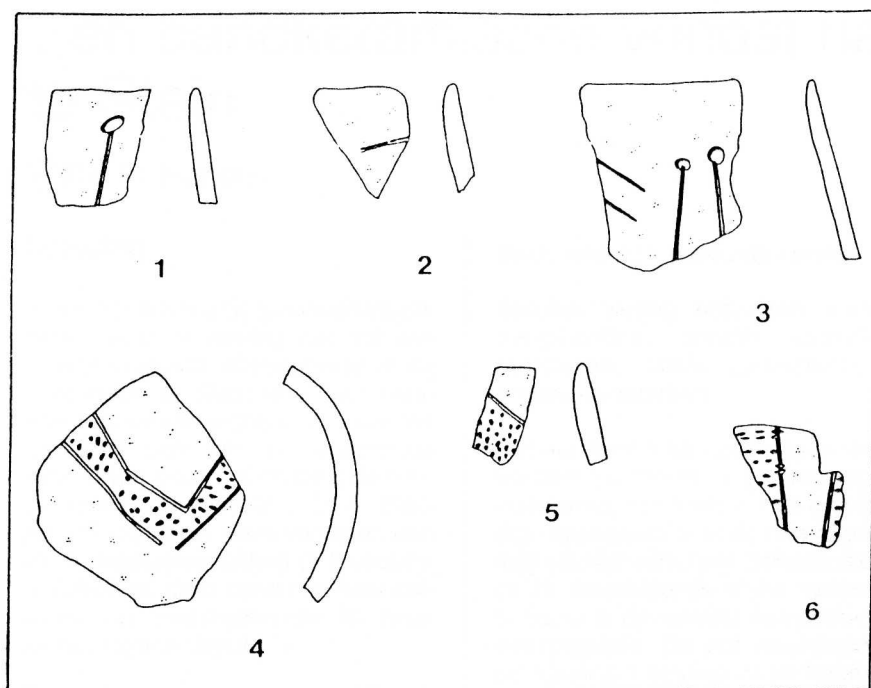

Fig. 3. Versierd aardewerk (schaal 1:2).

cartografische fouten op oude topografische kaarten van dit gebied. Het meest nabijgelegen stromende water voor onderhavige site vormt de Ur op circa 2 km afstand in westelijke richting. Uit onderzoek van Bandkeramische nederzettingen in het Graetheidegebied in de afgelopen 15 jaren blijkt een dergelijke ligging geen uitzondering meer te zijn. Voor het ontwerpen van occupatiemodellen van het Graetheidegebied in het begin van het Neolithicum (Bandkeramiek) wordt de afstand tot beken als een belangrijk criterium voor de ligging van nederzettingen gehanteerd (zie onder andere Modderman 1957/1958, Bakels 1982

en Van Leusen 1994). De ligging van vele recent ontdekte Bandkeramische nederzettingen in het Graetheidegebied, die ver van de beken verwijderd liggen, moet aanleiding geven tot een herwaardering van dit criterium. De vrij recente en unieke vondst van een ruim 15 meter diepe Bandkeramische waterput met houten beschoeiing in het aangrenzende Duitse gebied bij Erkelenz geeft in dit kader te denken (Weiner 1991). Deze put duidt erop dat ook andere wijzen van waterwinning naast het scheppen uit een beek door de Bandkeramici zijn ontwikkeld. Of dergelijke waterputten ook in het Graetheidegebied aanwezig zijn

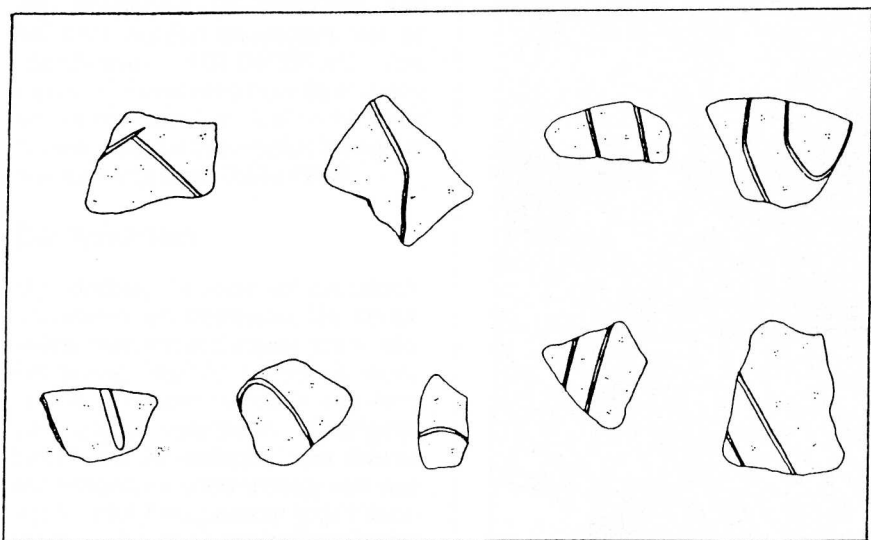

Fig. 4. Versierd aardewerk (schaal 1:2).

geweest weten we (nog) niet. In velerlei opzicht blijft Bandkeramiek een verrassend en interessant fenomeen.

Literatuur

Bakels, C.C., 1982, The settlement system of the Dutch Linearbandkeramik, *Analecta Praehistorica Leidensia* XV p.31-44 Leiden.

Leusen, P.M., 1994, Bandkeramische bewoning in Zuid-Limburg, Raakvlak p.18-21 Faculteit de Ruimtelijke wetenschappen Universiteit van Amsterdam.

Modderman, P.J.R., 1957/1958, Die geographische Lage der bandkeramischen Siedlungen in den Niederlanden, *Palaeohistoria* VI-VII p.1-7 Groningen.

Modderman, P.J.R. 1970, Linearbandkeramik aus Elsloo und Stein, *Analecta Praehistorica Leidensia* III Leiden.

Weiner, J., 1991, Nur in der Tiefe gab es Wasser. Die Entdeckung und Interpretation eines aussergewöhnlichen bandkeramischen Befundes, *Archäologie im Rheinland* 1990 p.21-23 Köln.